

«Økopolitikk» og sosialisme

I. KAPITALISME, MARXISME OG MILJØPROBLEMER

Dette nummer av Vardøger har som siktemål å vise sammenhengen mellom den økende miljø-ødeleggelsen og det kapitalistiske produksjons- og reproduksjonssystemet, og hvordan dette blir oppfattet innen det borgerlige samfunnet.

Det er her snakk om to innfallsvinkler til det samme problemet: kapitalismeanalyse og ideologikritikk. Disse forutsetter hverandre gjensidig: i den grad disse to sidene ved undersøkelsene faller fra hverandre og ideologikritikken kun baserer seg på en innsikt i de helt *almene* trekkene ved den kapitalistiske produksjonsmåten, vil en analyse som skal legge grunnlaget for en sosialistisk strategi forbli høyst ufullstendig.

Vi kan ikke med de artikler som her legges frem gjøre krav på å ha levert en omfattende klargjøring av miljøproblemets årsaks-sammenhenger, men vi mener de representerer et skritt i riktig retning. Noen av artiklene befatter seg med ideologikritikk i den forstand at de prøver å stille problemet på en korrekt måte ut fra en almen bestemmelse av hvordan de økologiske problemene henger sammen med kapitalismen, mens andre er mer rettet inn mot en klarlegging av ressursproblemene med vekt på empirisk materiale.

"Økoproblemet" er kanskje mer enn noen andre kampfelter gjennomsyret av moralistiske betraktningmåter. Dette vil si at man er snare til å utrope "menneskeheten" eller "oss alle" til ansvarlige for den ødeleggende samfunnsutviklingen. Den strategien som nødvendigvis følger av dette perspektivet blir da appell-

er om endringer i liysstil: vi er jo alle konsumenter og dermed "i siste instans" ansvarlig for det som produseres. For, som der gjerne heter i den borgerlige økonomien; "konsum er jo den endelige hensikt med all produksjon".

Denne situasjonen fremprovoserer en berettiget kritikk fra sosialister som ut fra en viss kjennskap til marxismen trekker frem økoproblerenes sammenheng med den kapitalistiske produksjonsmåten. Men så lenge denne kritikken baserer seg på en meget begrenset analyse, stivner den iett til lite opplysende påstander om at "kapitalismen har skylden". I den grad marxismens rolle innskrenker seg til dette, fungerer den ikke som en veiledning til handling, men som et motstykke til den småborgerlige moralismen og er like hjelpeløs som denne.

Vi har her å gjøre med to tendenser i den miljø-motiverte samfunnskritikken som altså må sees i sammenheng med hverandre. En tredje tendens utgjøres av den s.k. "økopolitiske sosialismen" som skiller seg fra den marxistiske tendensen ved at den vil basere en sosialistisk politikk på *økologien*, noe den gjør gjennom en kritikk av det den oppfatter som den marxistiske teorien. Siden den fremstiller seg som sosialistisk, er denne retningen en konkurrent til den marxistiske. I dette konkurranseforholdet står de marxistiske forsøkene på kapitalismekritikk svakere jo mindre utviklete analyser de kan basere sin politikk på.

Denne ideologiske striden er spesiell for SV, og nedenfor skal vi se nærmere på hvordan den her har ført til en sammenfletting av "økososialismen" med en reformisme som tar utgangspunkt i økologiske problemer. En streber fremdeles etter å utvikle en "økopolitikk", men riktignok uten en kritikk av marxismen. Allikevel skjer dette på bekostning av forsøkene på å stille problemet på en marxistisk måte.

I denne sammenheng er det viktig å peke på betydningen av og bakgrunnen for forskjellige "utviklingsgrader" i den marxistiske analysen av miljøproblemer. For det første legger en lite utviklet analyse grunnen for en sosialistisk dogmatisme i kritikken av den "politiske økologi" som gjerne arter som ritualmessige påstander om "kapitalismen som årsak til miljøkrise". For det andre bedres levevilkårene for slike ideologiske strider og måter å stille problemet på av et lavt nivå i klassekampen. Et vitenskapelig sosialistisk perspektiv vil da gjerne være relativt isolert fra arbeiderklassens aktuelle kamper. Forsøkene på kritikk av økologiproblemet vil da lett ligge under for økologismen i den småborgerlige politikken, og i denne situasjonen vil dette være et av uttrykkene for denne isolasjonen. I en situasjon med et høyere kampanivå kreves det en mer utviklet analyse,

og i en slik situasjon vil det også være lettere å knytte forbindelsen mellom teorien og den kamp arbeiderklassen fører.

"Marxistiske" fraser som skyver ansvaret over på en abstrakt "kapitalisme" hjelper oss ikke til å fjerne et milligram kvikksølv fra næringskjeden. Og, som *H.M. Enzensberger* peker på i sin artikkel, inneholder den økologiske betraktningsmåten en del naturvitenskapelige hypoteser som må tas alvorlig, like mye av sosialister som av det "øko-industrielle kompleks". Disse industriens representanter ser i miljø-ødeleggelsene og i reaksjonene på disse et konfliktpotensiale som det gjelder å få en ideologisk kontroll med på et tidlig tidspunkt. Derfor ser de seg ofte tjent med å støtte spontane aksjoner av passende slag.

Ut fra den måten de økologiske problemene berører de forskjellige klasser og grupper på, vil de miljø-orienterte protestbevegelsene anta forskjellig karakter både m.h.t. ideologi og organisasjons- og arbeidsmåte. Kjell Gunnar *Holm* og Knut *Sørensen* viser dette i sin artikkel for Norge's vedkommende. Dessuten kommer det her frem hvorledes disse bevegelsene blir underlagt mer grunnleggende politiske konjunkturer i samfunnet og derfor må studeres som vesentlig bestemt av og underlagt disse heller enn som retninger som er i stand til å utvikle selvstendige analysemåter og strategier. Karakteristisk for hele økobevegelsen - og så dens venstreside - er at den ikke ser seg selv i en klasse-messig sammenheng.

For Norge blir betydningen av skikkelige sosialistiske analyser av miljøproblemen understreket av særegne trekk ved samfunnsformasjonen: på den ene siden er Norge et kapitalistisk avansert industrisamfunn med tilhørende vekst i mellomagsposisjoner ("service-yrker"). På den andre siden trekker vi med en - i forhold til andre kapitalistiske land - stor sektor av selveiende småprodusenter i jordbruk og fiske. Klassemessig sett er dette en kraftig resonansbunn for småborgerlig antikapitalisme. Når vi i tillegg til dette antagelig kan snakke om en særegen norsk "naturdyrkelse" på tvers av klassegrensene, kan Norge godt komme til å bli et "foregangsland" når det gjelder aksjoner mot miljø-ødeleggelse, dersom utviklingen i den norske kapitalen "legger forholdene til rette" for det (oljeutvinningen og utviklingen av en olje-basert industri er ennå i sin begynnelse, f.eks.). I samme grad som dette skjer vil også intensiteten i kampen om *perspektivene* for disse aksjoner tilta.

Sentralt i spørsmålet om miljøkrisens årsaker står spørsmålet om teknologiens karakter og rolle i det kapitalistiske samfunnet. Arnulf *Kolstad* viser i sin artikkel hvorledes teknologisk endring inngår som et redskap i den kapitalistiske produksjonen av ekstraprofit og av relativ merverdi. Dette klargjør hvor irras-

jonell en almen teknologifientlig holdning blir når den legger skylden på "teknologien", betraktet isolert. Måten tilegnelsen av naturen skjer på bestemmes ikke av det tekniske systemet i og for seg, men av den økonomiske sammenheng det er en del av og som tvinger det inn i en bestemt bevegelse eller utviklingsmåte.

Forestillingen om at teknologien er en selvstendig utviklingskraft, går igjen i forhåpningene til den s.k. grønne revolusjon. I sin ene artikkel går Rune *Skarstein* inn på de sosiale forutsetningene for og resultatene av innføringen av de nye kornsortene i Mexico og India, og viser hvordan *produksjonsforholdene* blir bestemmende for utnyttelsen av den nye teknikken. Riktignok har resultatet vært en tildels stor økning i arbeidsproduktiviteten og produserte mengder for en del produkter, men i den periferi-kapitalistiske samfunnsstrukturen betyr dette bare økt profitt for den sektoren som kan dra nytte av den nye metodene. I stedet for at den betalingsdyktige etterspørselen vokser, minkes den på grunn av økt arbeidsløshet. Og i et kapitalistisk system er det bare adgangen til lønnet arbeid som kan sikre eksistensen til den som ikke selv eier produksjonsmidler og kan produsere til eget underhold. Med en (relativ) *overproduksjon* av korn (hvete) i India - mens store folkemasser samtidig lever på eksistensminimum - kan hungeren ikke lenger forklares som et resultat av en "matvarkrise". Hungeren er ikke et "økologisk" problem, men et sosialt og økonomisk. Dette enkle poenget får ikke den rent "økologiske" betrakningsmåten fatt i, noe som gir en god pekepinn på hvor *snever* den er, selv om den aldri så mye oppfatter seg selv som "omfattende" og innrettet på "helheten".

Men denne åpenbare mangel på realisme i de globale "økologiske" analysene er ikke til hinder for at konklusjonene om en rent fysisk krise for matvareproduksjonen i andre sammenhenger blir grepet og brukt som utgangspunkt og argument, f.eks. i den hjemlige politiske kampen. Her fungerer de bl.a. som begrunnelse for kravet om øket norsk "sjølbergning" i matvaresektoren: et velegnet skalkeskjul for næringsinteressene til norske bønder og for den private eiendomsretten til jord. Argumentet om "matvarekrise" er blitt en standardformel for såvel Bondelaget som Bonde- og Småbrukarlagets talsmenn. Bruken i denne sammenhengen bidrar også til å tilsløre motsetningene mellom disse to gruppene av bønder. På denne måten kommer ernæringsproblemet, når det betraktes isolert fra de samfunnsmessige produksjonsforhold, til å inngå i en rent ideologisk sammenheng hvor særinteresser fremstilles som globale interesser. Også i SV får argumentet en ideologisk funksjon når det (sammen med andre "økologiske" argumenter), særlig av de økopolitiske sosialistene, blir brukt for å fremme den private småproduksjon i jordbruket.

Analysen av den kapitalistiske produktivkraftutviklingen viser at en ikke kan skille den teknologiske endringen fra den økonomiske *veksten* (akkumulasjon). Allikevel blir dette gjerne gjort når det er snakk om å finne alternativ til den industrielle ekspansjonen, slik det vises i behandlingen av *null-vekstslagordet* (Rune *Saksli*nd). Her forsøker en å tenke seg veksten som en "tilfeldig" egenskap ved systemet, en form for nevrose som preger menneskets omgang med "kapitalen", og som en derfor kan kvitte seg med dersom det finnes "politisk vilje" til det. På denne ideologiske basis dannes det så en serie forestillinger om en likevektsharmoni eller en "ny økonomisk verdensordning" som nettopp *ikke* bygger på en avskaffelse av kapitalismen, og som derfor bare blir nostalgi eller utopi.

I motsetning til økologistenes hang til spekulative globaliseringer (om dette: se Enzensberger) viser Skarstein i sin første artikkel til en *reell* "globalisering": det kapitalistiske verdenssystemets avhengighet av råstoffer fra den tredje verden. Bekymringen over det raske forbruket av lagerressurser må derfor rettes mot den kapitalistiske produksjonsmåten og særlig mot dens imperialistiske ytringsformer. *Kapitalistenes* egne bekymringer over sine råstoff-forsyninger kommer i økende grad til å være knyttet til u-landenes nasjonale kontroll med sine ressurser, f. eks. gjennom kartell-dannelser (som OPEC). Denne nasjonale selvbevissthet i disse landene vil lett få sitt motstykke i nasjonalistiske kampanjer i de kapitalistiske metropolene som sikter mot å knytte arbeiderklassens skjebne til kapitalens: når økte real-lønner ikke lenger kan innrømmes, tildekkes den kapitalistiske årsaken til dette ved at det istedet fremstilles som en følge av denne "nynasjonalistiske" ødeleggelsen av det "frie verdensmarkedet".

Disse utsiktene viser nødvendigheten av en mer konkret påpekning av hva det er ved den nåtidige kapitalistiske akkumulasjonsfasen som setter fart i uttappingen av ressurser: bare dette kan legge grunnlaget for en sosialistisk propaganda som går lenger enn til en frasemessig sammenkopling av kapitalismen med økoproblerne. Dette er en forutsetning for å kunne peke på en annen måte å organisere produksjonen.

II. "ØKOPOLITIKK" OG KLASSEKAMP

Dersom en vil gjøre miljøproblemerne til en del av kampen for sosialisme, er det et grunnleggende krav at en tar utgangspunkt i arbeiderklassens selvstendige kamp. Dette kravet kan en naturlig nok ikke stille til den borgerlig-reformistiske delen av miljøbevegelsen som har sitt utspring først og fremst i mellomlagene og som stiller problemet på en annen måte. "Damman-bevegelsen", f.eks. ser på seg selv som en pressorganisasjon overfor de politiske partiene og som forkjempere for en "ny livsstil". Dette betyr imid-

lertid ikke at de som ideologibærere er uten betydning for situasjonen i arbeiderklassen. Med hensyn på sine egne målsettinger - å avhjelpe nøden i verden - blir deres aktivitet bare tomme slag i luften og øvelser i moralsk selvtukt. Men somprodusenter av nullvekst-ideologi og krav om lavere konsum bidrar de til presset på reallønnen ved å gjøre den ankelte arbeider *ansvarlig* for noe han er et *offer* for, nemlig den kapitalistiske ekspansjonen.

Den eneste måten en kan gjøre arbeiderne "ansvarlig" for kapitalens anarki på, er å fremholde den potensielle samfunnsomveltende makt som ligger i en revolusjonær klasseorganisering som sikter mot den politiske makten. Til dette trengs den innsikt i *hele* det borgerlige samfunnets virkemåte som kan etableres ved å anvende marxismen i konkrete analyser. Det er selvsagt riktig, som økopolitikere benytter enhver anledning til å peke på, at arbeidernes kamp ofte antar en snever karakter når den bare rettes inn mot økninger i pengelønnen. Men så lenge moralistene er fullstendig ute av stand til å klargjøre hvordan denne "innskrenketheten" selv er et *resultat* av arbeiderklassens objektive situasjon og historie, blir de selv bare deltagere i den ideologiske undertrykkelsen av arbeiderne. At arbeideren - som selger av varen arbeidskraft - er innrettet på lønnskamp kommer av det elementære faktum at han som enhver annen selger er interessert i høyest mulig pris på sin vare. Og som enhver selger er han likeledes fri for det umiddelbare ansvar for hvorledes denne varen blir benyttet når den først er solgt, i dette tilfellet: for den produksjonssammenheng han inngår i. Enhver som vil opprette et "ansvarlig" forhold må her stille spørsmålsteget ved selve den transaksjon som gjentar seg, ellers fortjener han ikke å bli tatt alvorlig. Det er altså eksistensen av selve *lønnsarbeidet* som må settes i sentrum. En slik tankegang ligger fjernt fra "Dammanbevegelsen", hvis virkelighetsfjernhet bare tilsvares av deres klassemessige fjernhet fra den materielle produksjon, og som erstatter analysen med moralsk engasjement.

Mens bevegelsen for en "ny livsstil" først og fremst når ut til arbeiderklassen gjennom den borgerlige offentligheten, satser de sosialistiske økopolitikere først og fremst på arbeid i SV. Her stilles det krav om en særlig "sosialistisk økopolitikk", mens det egentlig tenkes på noe i retning av en "naturpolitikk for samfunnet"(!) For hvilke andre realiteter kan det ligge bak krav som: "Vil SV gjere økologien til overordna prinsipp for samfunnstyringa?" (Spørsmål fra "kjende økopolitikarar på veg inn i SV", Ny Tid 10.sept. 1976, s.4). Dette er et rent metafysisk utgangspunkt. Knytter vi an til virkeligheten er situasjonen den at økopolitikere ikke henvender seg til en sosialisme i maktposisjon, men til en (svak) sosialistisk opposisjon i et kapitalistisk samfunn. "Økopolitikken" angår i dag således ikke organiseringen av et samfunn som allerede er sosialistisk, men selve

strategien i kampen for sosialisme. Dette er en banal påpekning, men nødvendig på bakgrunn av økopolitikernes hårreisende dogmer. Men når fingeren først er satt på dette, blir det nokså klart at en "økopolitisk" strategi aldri kan bli annet enn en reformistisk strategi. Der den tradisjonelle reformismen tror at sosialismen kommer som det nødvendige resultat av en serie reformer, impliserer økopolitikken i sin konsekvens muligheten av at en rekke fremkjempete reformer vil føre til en miljøvennlig kapitalisme. Dette til tross for at økopolitikerne gjerne fremhever nødvendigheten av sosialisme som en betingelse for en "økologisk likevekt".

Det som gjør økopolitikken til en "øko-reformisme" er den måten naturen gjennom de økologiske begrepene *erstatte* forståelsen av de *samfunnsmessige* betingelsene for sosialisme: arbeiderklassens politiske maktovertagelse. At miljøproblemerne i utvidet grad blir en del av arbeiderklassens kamp kan ikke bety at økologiske prinsipper blir "styrende" for kampen. Derimot må det bety at kampen for miljøforbedringer blir en del av arbeiderklassens kamp for selvstendig organisering (klasseherredømme) og et moment i utviklingen av en revolusjonær klassebevissthet som ser *alle* samfunnsproblemerne i deres faktiske (og konkrete) sammenheng med den kapitalistiske organiseringen av produksjonen, inkludert de problemene som naturvitenskapene gjør oss oppmerksomme på. I dag fungerer den moralistiske økopolitikken, særlig den småborgerlig-sosialistiske, som en av mange ideologier som sperrer for utvikling av det som er og blir det sentrale: en selvstendig sosialistisk politikk med grunnlag i marxistisk analyse.

Den spesielle fordreining og innsnevring av perspektivene for kampen som den dominerende økopolitikken bidrar med, fremgår tydelig i det utkast som SV's Økopolitiske Utvalg i høst la frem om utarbeidelse av lokale "ressursutviklingsplaner" (Ny Tid 29. okt. 1976, s.10).

Ideen om å utvikle lokal bevissthet om den samfunnsmessige utnyttelsen av naturressursene blir her i hovedsak redusert til en abstrakt øvelse i klassifikasjon etter visse økologiske begreper (lagerressurser, kretsløpsressurser, etc.). En skal finne ut om den lokale kapitalisme eller småproduksjon utnytter ressursene "riktig eller galt". Samtidig er den politiske målsettingen meget optimistisk:

"Målsettingen med en slik plan må være å søke å hindre avfolking av distriktene og fjerne arbeidsløshet ved å avklare muligheten for å få etablert virksomhet som bygger på ressurser som alt finnes på stedet. Ved å søke å unngå ressurstappende og forurensende virksomhet, og å skape mangfoldige og levedyktige lokalsamfunn." (samme sted).

Denne målsettingen er det rene reformistiske drømmeri når den ba-

re betraktes i sin konkrete sammenheng. Det er riktignok "tenkelig" at *arbeiderkamp* i enkelte lokalsamfunn kunne få noen av disse resultatene (om ikke akkurat skape "mangfoldige og levedyktige lokalsamfunn"), i det minste for en kortere tid. Men da måtte denne kampen føres på en fremskreden måte av en selvbevisst arbeiderklasse som i alle fall langt på vei var i stand til å gjennomskue det maktspill som alltid utfolder seg i slik situasjoner. Etableringen av en slik klasseorganisering ville dermed være en *forutsetning* for kampen, og et "økoprogram" ville måtte inneholde også dette som en målsetting. Det hjelper ikke at programmakerne oppmoder til dristighet:

"Etterhvert bør en imidlertid ikke være redd for å foreslå planer for bruk av ressursene som vil kreve store forandringer, både av eiendomsforhold og tradisjonelle lønnsomhetsforhold."(samme sted).

En tenker seg også at agitasjonen på basis av dette arbeidet skal innrettes etter valgene og etter organiseringen av den borgerlig staten:

"Tiltak som ikke krever endringer av lover og statlige disponeringer vil høre inn under programmene til kommunevalgene, mens tiltak som krever større endringer må få sin plass i stortingsvalg-programmet."(samme sted)

Denne hierarkiseringen av perspektiver og planer avslører at en åpenbart tenker seg disse gjennomført innenfor det borgerlig-kapitalistiske systemet. Partiet skal fungere som et planapparat i det borgerlige samfunnet, det skal etterkomme behovet for en "offensiv, konkret og konstruktiv politikk"(s.st.). Det skinner likevel igjennom at en frykter for at forhåpningene er noe urealistiske, og en holder en mer beskjeden målsetting i bakhånd: "Ressursutviklingsplanene kan bli gode kort på SV-hånden i samfunnsdebatten..."(s. 17)

Det gamle slagordet om "sjølbergning", som i det minste var en samfunnsbestemt målsetting, ser nå ut til å måtte vike for "økologien":

"Det er ikke meningen at planarbeidet skal munne ut i forslag som skal sette det enkelte lokalsamfunn i stand til å bli en sjølberga enhet. Slagordet om sjølbergning må (ikke?) innebære at ingen ressurser blir liggende brakk, men (?) at lokalsamfunnets produktive muligheter blir utnyttet på en best mulig måte i økologisk forstand."(s.17)

Tvetydigheten i disse formuleringene(forsåvidt uansett hva de her skyldes) tilsvarer den noe utvannede rolle "økologien" nå spiller i SV's økopolitikk sammenliknet med dens rolle i den marx-kritiske "økososialismen": den er ikke lenger på samme måten "styringsprinsipp for samfunnet" og basis for en ideologi om strategien for "sosialisme", men kommer nå mer inn som alminnelig ideell målsetting på linje med andre målsettinger . I den grad dette er

tilfelle blir "økoproblemet" derfor for reformismen bare et nedslagsfelt blant andre hvor det er anledning til å fremføre en del sosialistiske og antikapitalistiske slagord som forblir totalt uten betydning for den reformistiske politikken (Dette bekreftes av økologiens rolle i skriftet "Økologi og sosialisme. Et økopolitisk arbeidsgrunnlag for SV".) Denne reformismen har derfor den samme svakhet som all reformistisk sosialisme: den "glemmer" de reelle samfunnsmessige betingelsene for kampen.

Det Økopolitiske Utvalget tenker seg at gode ressursoversikter kombinert med god "bruk av fantasien" skal ha betydelig demonstrasjonseffekt, planene er "systemoverskridende og peker henimot målet, et sosialistisk samfunn i økologisk balanse"(s.st. s.10). Det er mulig at planer utført etter disse retningslinjer kan gi et glimt av "den økologiske balansen", men det er vanskelig å se hva det sosialistiske i dette består i. For den som ikke allerede har satt sosialismen identisk med "likevektssamfunnet" er det tvilsomt om slik agitasjon vil fremtre som noe annet enn et hjelpeløst forsøk på utkonkurrere kapitalen i leting etter ressurser, et forsøk som totalt mangler den (kapitalistiske) *realismen* som "tradisjonelle lønnsomhetskalkyler" gir til et prosjekt.

Denne form for reformisme er dessuten underlagt en del sammenhenger som økopolitikerne hverken er klar over eller har kontroll over. For å illustrere dette må vi riktignok ty til et rent tankeeksperiment: Forestiller vi oss at utfallet av en slik agitasjon blir at ressursplanen blir tatt til følge, enten gjennom private(!) eller statlige investeringer, så har vi et tilfelle av vellykket kamp ut fra de reformistiske planleggenes egne premisser. Hva er imidlertid det "praktiske" resultatet i lys av kampen for sosialisme?

Innenfor de økopolitiske sirklene vil resultatet være en styrket tro på at denne form for "kamp" nytter, at "gode planer" gir fremgang i arbeidet for "økologisk balanse".

Utenfor disse sirklene er resultatet en forsterkning av bevissheten om at det *borgerlige samfunnet* (tross alt(?)) er i stand til å løse de fleste problemer og til å skaffe levedyktige lokalsamfunn.

Men dette er åpenbart ikke noe sannsynlig utfall. Langt mer sannsynlig er det at planen blir et slag i luften uten økonomiske virkninger, og at vi dermed tilsvarende har at det innenfor partiet ligger ær til øket pessimisme og passivitet, mens "massene" utenfor partiet blir styrket i troen på at "sosialismen" *ikke* er et realistisk alternativ. Arbeiderklassen vil merke seg det fullstendig urealistiske i denne "sosialistiske økopolitikken" og til liten til sosialisme som et en reell mulighet vil bli ytterligere undergravd: "sosialistene" fremstår som de rene utopister. Ingen, aller minst økopolitikerne, har da noen grunn til å moralisere over at arbeiderne foretrekker den "*realistiske* reformisme" som

Det Norske Arbeiderparti står for. DNA's reformisme er realistisk i den forstand at den baserer sine reformforslag på en kontroll med statsinntektene og det borgerlige statsapparatet. Dette innebærer - tross alt - at reformer til arbeidernes beste (innenfor det borgerlige samfunnet) blir gjennomført en gang i mellom.

Lærdommen i dette er at reformer er "tvetydige" og at reformer kan ha en "reformisme-effekt". Skal reformene samtidig styrke kampen for sosialisme, er alt avhengig av *måten de kjempes frem på*, og sosialistenes politikk må derfor alltid være å bidra til at arbeiderklassens kamp for reformer får et revolusjonært perspektiv, - her finnes ikke noe unntak for miljøkampen. En av forutsetningene for en slik politikk er en utviklet marxistisk analyse av hvordan raseringen av naturmiljøet dives frem av alle de kapitalistiske "løsningene" på produksjonens problemer. Men selv om en slik analyse er konkret og omfattende, forutsetter den selvsagt arbeidernes egen aktivitet dersom den skal bli et element i kampen: selv løsningen av hverdagslige problemer forutsetter en effektiv organisering på arbeidsplassene som bryter med den passive tilliten til at sosialdemokratiet fortsatt kan løse problemene *på vegne av* arbeiderne.

Den økopolitiske reformismen vil ikke bli utfordret av en allmenn analyse som bare rent abstrakt kan "påpeke" sammenhengen mellom kapitalisme og økokrise. Denne form for analyse klarer ikke utvikle en alternativ strategi og blir lett absorbert av og inngår som et retorisk overbygg i den reformistiske praksisen. I den nevnte pamfletten om "Økologi og sosialisme" lever således gjentagelsen av de almene sannheter om kapitalisme, imperialisme og rovdrift på naturgrunnlaget det gladeste samliv med de mest optimistiske forhåpninger om hvilke muligheter den "defensive kampen" har innenfor det kapitalistiske systemet.

Det skulle være klart at økopolitikk i denne utgaven er ute av stand til å bidra med noe til å utvikle den *sosialistiske* kampen med utgangspunkt i miljøproblemene, siden den mangler politisk realisme og prøver å knytte kampbevisstheten til et abstrakt "økologisk" prinsipp. Det er derfor positivt feil når SV's økopolitiske utvalg avslutningsvis hevder "at det ikke er noen motsetning mellom økopolitikk og arbeidsfolks interesser". Arbeidsfolk har ingen interesse av abstrakte prinsipper som ikke gir noen veiledning til handling og som er avmektige når det gjelder å gjennomskue den *faktiske avhengigheten* som arbeideren har av det kapitalistiske systemet for daglig å kunne eksistere. Og denne avhengigheten betyr også avhengighet av den nåværende kapitalistiske utnyttelsen av ressursene.

Når man i dag i DNA ivrer for oljeboring i nord skyldes nok dette ikke minst bevisstheten om at viktige deler av velgergrunnet for partiet - arbeiderne i verkstedsindustri og kjemisk - er *avhengige* av økt oljeaktivitet. Det må heller ikke overraske noen om nettopp arbeiderklassen (sammen med oljekapitalen) kom til å kreve økt takt i utvinningen. Dersom sosialistene skal kunne gripe inn i dette, må det være gjennom å peke på at (og vise hvorfor) selv sterkt økende oljeaktivitet ikke kan redde arbeidsplassene på lengre sikt, og bare i liten grad på kort sikt. Dette er et langt viktigere argument, også fra et ressursbevaringssynspunkt, enn "argumentet" om at "vi" tærer på fremtidige generasjoners ressurser. Det er et realistisk argument som samtidig viser nødvendigheten av sosialisme ut fra de påtrengende daglige problemene med arbeidsledighet og usikre arbeidsplasser.

Vi kan allerede i dag spore en viss tendens til at miljøproblemene blir tatt opp ut fra situasjonen på arbeidsplassene. Men også denne tendens er tvetydig. Sosialdemokratiet forsøker å kanalisere spirene til en kampbevegelse på arbeidsmiljøspørsmål inn i en rent reformistisk ramme. Den nye arbeidsmiljøloven - som gir enkelte mindre forbedringer - står helt innenfor en slik ramme. Den reformistiske innsnevringen kom blant annet til uttrykk ved at forslaget om den "omvendte bevisbyrde" ble sløffet i det endelige lovutkastet. Prinsippet om den "omvendte bevisbyrde" ville i praksis kunne innebære at kapitaleierne måtte bevise at en arbeids- og produksjonsprosess, et nytt kjemisk stoff osv. var helsemessig og miljømessig ufarlig.

Prinsippet fikk stor tilslutning fra fagbevegelsens grunnorganisasjoner. Det ble umiddelbart oppfattet som et prinsipp som ville styrke arbeidernes stilling i miljøspørsmål og skyve hovedansvaret for arbeidsmiljøet over på den part der det egentlig hører hjemme: på eierne av arbeidsplassene, kapitaleierne. De politiske konsekvensene av et slikt prinsipp var uklare hos det store flertall som ga sin tilslutning til det. Når det ble avvist av LO-ledelsen, NAF, regjeringen og til slutt Stortinget i skjønn forening har det flere grunner.

Som det fremgår av bl.a. Arnulf Kolstads artikkel ville et prinsipp om den "omvendte bevisbyrde" være stikk i strid med logikken og virkemåten i den kapitalistiske produksjonsmåte. Den kapitalistiske arbeidsprosess er - sett fra kapitalens side - en verdi- og merverdiskapende prosess. Produktenes bruksverdier, så vel som arbeidsprosessens konkrete karakter - dvs. dens konkrete organisering og forbindelse med maskineriet og kjemiske prosesser - er underordnet produksjonen av profitt (merverdi). Enhver teknologisk nyvinning er bare et middel til å nå denne

målsetting. Skulle den omvendte bevisbyrde innføres og tas i bruk i praksis ville det innebære at en vurdering av arbeids- og produksjonsprosessenes innvirkning på arbeidsmiljøet og på produktenes bruksegenskaper til syvende og sist ble det styr-ende prinsipp for produksjonen. Man behøver ikke være marxist for å forstå at det ikke går i dag. Isolert sett er derfor den omvendte bevisbyrden et "revolusjonært krav" som av fagbevegelsens grunnplan ble oppfattet som en 'fornuftig reform' innenfor det bestående.

Så var det heller ingen marxistisk forståelse av den kapitalistiske produksjonsmåtenes logikk som lå til grunn for avvisningen av forslaget. Lovgiverne og deres utenomparlamentariske støttespillere i NAF og LO forstod instinktivt at et slikt prinsipp i lovs form ville kunne brukes til å utfordre kapitalens styringsrett over arbeidsmiljøet. Prinsippet ville peke mot en nødvendig styrkning av den lokale fagbevegelsen - fagforeninger og klubber - ettersom arbeidsmiljøet nødvendigvis er "lokalt". Det ville innebære at arbeidene måtte innrømmes rett til å sette i gang lokale aksjoner - utenfor det sentrale fagapparatets kontroll - for overhodet å ha sanksjonsmuligheter mot kapitalens forsøk på å unndra seg sin bevisbyrde. Det politiske sprengstoff som kunne ligge i dette kan vi lett forestille oss.

Som alltid når samfunnsmessige og politiske motsetninger skal tilsløres og bringes inn i ufarlige former, tyr lovgiverne til *juridiske* argumenter: Den omvendte bevisbyrde ville være uforenlig med "grunnleggende rettsprinsipper". Særlig LO's juridiske kontor var bekymret her. Og på rent borgerlig-juridiske premiser er dette korrekt: Den omvendte bevisbyrde ville ikke lenger tillate at tvilen kom "tiltalte" (dvs. kapitaleierne) til gode. I stedet for at arbeiderne (som anklager) skulle bevise kapitaleierens skyld, måtte kapitaleieren bevise sin uskyld. Retts-salens juridiske prinsipper ble umiddelbart overført på klassekampen, eller riktigere: klassekampen ble bortforklart med jus.

Utfallet av arbeidsmiljøpolitikken er at den har fått en rent reformistisk ramme: Gjennom et gigantisk opplæringssystem og et stort utbygget statlig kontrollapparat skal loven settes i verk. Gjennom organisert samarbeid mellom LO og NAF skal miljøkampen holdes innenfor visse grenser og ikke på noe tidspunkt utfordre styringsretten over arbeidsmiljøet, eller for den saks skyld over fagbevegelsen.

Motstanden mot uthulingen av den nye loven på dette punktet tok nettopp utgangspunkt i at arbeiderne ikke hadde noen maktmidler til rådighet for å fremme sine miljøinteresser. Forsla-

get om lokal streikerett i miljøraker, rett til å bruke egen ekspertise osv. ble avvist. Til tross for den store oppslutningen om den omvendte bevisbyrde i grunnplanet lyktes det ikke SV å skape noen bevegelse mot uthulingen av loven. Selv om argumentasjonen mot loven bare unntaksvis var båret oppe av en dyperke forståelse, men mer av en viss venstre-reformistisk militans, er det her - i arbeidsmiljøproblemen - at en sosialistisk "miljøpolitikk" må ta sitt utgangspunkt, både sosialt og teoretisk. En slik tendens til å starte her er også tilstede i SV, selv om den er svakere enn tendensen til "ressurs- og matvarekriseøkologi".

Ut fra dette blir det viktig å innse at en "økopolitikk" som nøyer seg med "økologiske" problemstillinger isolert fra klassekampen ikke klarer å belyse så mye som en meter av veien ut av det kapitalistiske systemet. I tillegg kommer det at frasene om ressursvennlighet og miljøverdier i så stor grad er blitt en del av den moderniserte, politiske retorikken i de borgerlige "mellompartiene" at denne form for økopolitikk i SV vil ha stadig større vansker med på markere seg som "sosialistisk". I økende grad vil skillet mellom borgerlig og "sosialistisk" økopolitikk derfor bestå i at den ene retningen *åpent* bekjenner sin tillit til det borgerlige samfunnets evne til miljøvennlige løsninger, mens den andre tilslører sin *reelle* avhengighet av det fungerende systemet (som reformistisk pådriver innenfor dette) gjennom uforpliktende programformuleringer og snakk om sosialisme.

En virkelig økopolitikk må være en sosialistisk politikk som baserer seg på en omfattende marxistisk kritikk og avsløring av det borgerlige samfunnet og særlig av den kapitalistiske raseringen av naturgrunnlaget. De *teoretiske* forutsetningene for dette håper vi at dette nummer av Vardøger et stykke på vei kan bidra til å klargjøre.

Kursbuch

Rotbuch Verlag
Potsdamer Straße 98

1000 Berlin 30

das Kursbuch im Abonnement

Das Kursbuch wird herausgegeben von Karl Markus Michel und Harald Wieser unter Mitarbeit von Hans Magnus Enzensberger. Jährlich erscheinen vier Kursbücher. Mit einem Heftumfang von 192 Seiten. Einzelne kostet das Kursbuch DM 8. Im Jahresabonnement DM 6.

Kursbuch 45: Wir Kleinbürger. Die neue Linke schlägt sich mit ihrem eigenen Kleinbürgertum herum. Wir bekämpfen das, was wir sind. Bekämpfen wir vielleicht das Falsche? Gibt es womöglich in der kleinbürgerlichen Tradition Erhaltenswertes, Entwicklungsfähiges?

Kursbuch 46: Volksfront in Europa? Volksfront: Erbe des Marxismus oder Produkt der Niederlagen der Arbeiterbewegung? Aktuelle Situation in Spanien, Frankreich, Italien, Portugal, Skandinavien - Was ist dort in Gang gekommen?